

רשק
שיעורית
תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק ואתחנן יב אב תשע"א ♦ דף היומי בבלי: חולין מזו ירושלמי: פסחים כד

ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך..

פסוק זה פותח בלשון רבים 'ובקשתם', ומסיים בלשון יחיד 'ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך', ודבר זה טעון הסבר.

והנה בראש השנה (יח.) הקשתה הגמרא סתירת הפוסקים, שפסוק אחד אומר 'כה' אלקינו בכל קראנו אליו', ופסוק אחר אומר 'דרשו ה' בהמצאו', ומשמעו שרק בעתים ידועות קרוב הקדוש ברוך הוא לתפלתנו. ותירצה הגמרא, התם הפסוק 'דרשו ה' בהמצאו' ביחיד, שלתפלת היחיד אין הקדוש ברוך הוא נמצא תמיד רק בעיתים ידועות, והכא הפסוק בכל קראנו אליו' בצבור, שלתפלת הצבור קרוב הקדוש ברוך הוא תמיד.

ויש להסתפק בתפלת הציבור שהיא קרובה להתקבל, אם הוא דוקא באותו דבר מסויים שהצבור כולו מתפלל אודותיו, או אפילו בקשותיהם של כל יחיד ויחיד שהם מתפללים על צרכיהם, כאשר הם מתפללים עם הצבור, תתקבלנה בקשותיהם בתוך תפלת הציבור. מלשון הגמרא שאמרה הכא בצבור ולא אמרה לצבור, משמע שמעלתה של תפלת הצבור אינה דוקא משום שהצבור כולו מתפלל לדבר אחד שהקדוש ברוך הוא נענה לתפלת רבים, אלא מפני שהתפלה כשהיא כשעשרה אנשים שהצטרפו לצבור אחד להתפלל יחד על צרכיהם, אזי תפלת כל יחיד ויחיד המתפלל על צרכיו, יש לה את המעלה של תפלת הצבור, שתהיינה בקשותיו קרובות להתקבל.

בזאת יש לפרש את הפסוק: 'ובקשתם משם את ה' אלקיך', כאשר התפלה והבקשה הם ברבים, אזי 'ומצאת' תתקבלנה גם תלותיו של היחיד בתוך תפלת הרבים.

עפ"י אמרי שפר

נושאי הדף בעלון

- חילול השם כשקונה בהקפה.....חולין מז
- מיגו דאיתקצאי בתוספת שבת.....חולין מח
- בהמה שנקבה הכרס שלה לצורך רפואה.....חולין מט
- לקרוא לעצמו בתואר 'רב'.....חולין נ
- היתר עגונה שנפל בעלה ממקום גבוה.....חולין נא
- חמצי ואיסור קטניות.....חולין נב
- כבוד מרא דאתרא במקום נדנוד חטא.....חולין נג
- כפתור ופרח.....עמוד 5

חילול השם כשקונה בהקפה

בגמרא הובא מעשה ברבי יצחק בר יוסף שהיה מהלך אחר רבי ירמיה בשוק הטבחים, וראה ריאה שהעלתה מוגלה וביקש לדעת אם כשירה היא לאכילה, אמר לרבי ירמיה אין מד רוצה לאכול אומצא, אמר לו רבי ירמיה, שאין לו מעות, וכוונתו היתה לדחותו בכך שלא יצטרך להשיב לו מה דינם (רש"י ד"ה לית ליה). אמר רבי יצחק אקיף לך אני, פירוש שהטבחים יקיפו לו באמנה (רש"י ד"ה אקפו), וכשראה רבי ירמיה שאינו יכול להמלט ממנו, אמר לו מה אעשה לך, שכאשר שאלו את רבי יוחנן בכגון אלו היה שולח אותם לרבי יהודה ברבי שמעון שהיה מורה בהם להיתר משמו של רבי אלעזר ברבי שמעון, ורבי יוחנן עצמו לא היה סובר להורות בהם היתר.

וכתב באברהם את ענינו (ד"ה א"ל אית), שכוונת רבי ירמיה במה שאמר שאין לו פרוטות, היא על פי מה שאמר רב (יומא פו.), שאם הוא לוקח בשר מהטבח ואינו משלם לאלתר הרי זה חילול השם. ואם כן קשה לכאורה מה השיב לו רבי יצחק שהוא יקנה עבורו והטבחים יקיפו לו באמנה, והרי גם רבי יצחק תלמיד חכם היה ולא היה ראוי שיטול בשר בהקפה משום חילול השם, וכן לא היה ראוי שיתן רבי ירמיה לרבי יצחק בהקפה מטעם זה.

וכתב, שצריך לומר שאין חילול השם כשקונה בהקפה, אלא כשידוע שיש לו מעות לשלם מיד, אבל כשידוע שאין לו מעות אין חילול השם בדבר, וכמו שכתב הרמב"ם (יסודי התורה פ"ה ה"א) וזה לשונו, יש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם, ואע"פ שאינן עבירות הרי זה חילול את השם כגון שלקח ואינו נותן דמי המקח לאלתר, והוא שיש לו ונמצאו המוכרים תובעין והוא מקיפן, עכ"ל.

ואם כן כיון שרבי יצחק ידע שאין לרבי ירמיה מעות, יכול היה לתת לו בהקפה, וצריך לומר שגם המוכרים היו יודעים שאין לרבי יצחק מעות, ולכן היה גם הוא יכול ליטול מהם בהקפה.

וקושיא זו על רבי יצחק הקשה גם במשנת חכמים (מזמאשטאט, מצוה ב בין שמועה אות ד) איך קנה רבי יצחק בר יוסף בהקפה והרי יש בזה חילול השם, ועיי"ש שתיריך בכמה אופנים. ובאוצר המלך לרבי צדוק הכהן מלובלין (על הרמב"ם שם) תירץ קושיא זו באופן אחר, שדווקא לרב היה חילול השם כשהיה קונה בהקפה, כיון שהיה ממשפחת בריאים כמו שאמר עליו רבי יוחנן (להלן פד.), והיה חושש לדברי זקן שלא לאכול בשר תמיד ולהסתפק בירק ודגים כמבואר בגמרא שם, והוא לא היה לוקח בשר אלא רק לצורך החג לכבוד יו"ט, ולכן אם לא היה נותן דמים לאלתר היה בזה משום חילול השם. אבל באדם הרגיל תמיד ליקח אצל אותו טבח ולוקח תמיד בהקפה, עד שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול, ומשלם בסוף פרק זמן, בזה ודאי אין חילול השם, שכיון שקונה אצלו תמיד אינו נראה כמו שרוצה לכפרו.

ועל פי זה פירש בסוגייתנו, שאפשר שרבי ירמיה לא היה קונה תמיד אצל אותם הטבחים, ואם כן היה חילול השם במה שהיה קונה בהקפה, ולכן אמר לו רבי יצחק בר יוסף שהוא יקח עבורו בהקפה, כיון שהוא כן היה לוקח תמיד אצל אותם הטבחים, ולא היה שייך אצלו חילול השם כשהיה לוקח בהקפה.

מיגו דאיתקצאי בתוספת שבת

כתב במשנה ברורה (סי' רע"ו ס"ק יח), שכיון שדבר שהיה מונח עליו מוקצה בכניסת השבת אסור לטלטלו כל השבת, שנעשה בסיס לדבר האסור בין השמשות, ומתוך שהוקצה בין השמשות הוקצה לכל היום. נמצא שאסור לטלטל בכל השבת את השולחן שהיו הנרות דולקים עליו בין השמשות. אלא שיש תקנה ועצה, כיון שאם מונח דבר היתר על הבסיס, הרי זה בסיס לדבר המותר ולדבר האסור ואינו נאסר, ואם יצטרך למקום שהשולחן עומד בו יהיה מותר לטלטלו אפילו בעוד שהנרות דולקות עליו, כיון שהיה מונח עליו הלחם הנצרך לשבת, על כן נהגו הנשים שקודם הדלקת הנרות נותנות ככר הנצרך לשבת על השולחן, ומנהג נכון הוא כדי שיהא מותר לטלטל את השולחן כשהיה צריך לו.

ומדברי המשנה ברורה נראה, שאחר הדלקת נרות אין מועיל להניח ככר על השולחן, שמאחר שכבר קיבלה עליה שבת נאסר השולחן בטלטול באותה שעה, ואומרים 'מיגו דאיתקצאי' בזמן תוספת שבת. אמנם הפרי מגדים (סי' רע"א ס"ק יד) כתב שנראה שמי שקיבל עליו תוספת שבת מפלג המנחה והדליק נר וכבה קודם בין השמשות, אין אומרים מיגו דאיתקצאי בהתחלת היום איתקצאי לכולי יומא, שהרי בכל מקום אמרו 'מיגו דאיתקצאי בין השמשות', ומשמע שבזמן בין השמשות הדבר תלוי. ובדברי יואל (השמטות, או"ח סי' קנט) הוכיח כן מסוגייתנו, שאמרו לענין אחד החלבים שעל הקיבה הנקרא בר חמצא, שכיון שבארץ ישראל נוהגים בו היתר וסוברים ששומן הוא ומותר באכילה, אם כן בבבל שאין אוכלים אותו, צריך על כל פנים להחזיקו בחלב כשר לענין סתימת הנקבים. ומבואר שאי אפשר שדבר אחד יהיה אסור לאחד איסור גמור בעוד שלאחר הוא מותר לגמרי. ואם כן הוא הדין לזמן תוספת שבת, שאי אפשר שיהיה מותר לאנשים שלא קיבלו עליהם את השבת, ולא לו שקיבלוהו עליהם יהיה הזמן אסור איסור גמור, ויעיל גם לענין מוקצה שמה שהוקצה בו יהיה מוקצה כל היום כולו. וזהו הטעם שכתב בשו"ע (או"ח סי' רסג ס"ז) שמי שקיבל עליו שבת מותר לו לומר למי שלא קיבל שבת לעשות מלאכה.

ובאמת כדברי המשנה ברורה שסובר שדין מיגו דאיתקצאי הוא גם קודם בין השמשות, שהם לכאורה שלא כדברי הפרי מגדים, מוכח גם מדברי השבלי לקט (סוף סי' נט, הובא בבית יוסף או"ח סי' רסג ד"ה גרסינן בפרק) שכתב שאם הדליקו נרות שבת בטעות כיון שחשבו שכבר חשכה, וכבה הנר קודם בין השמשות, אסור לטלטלו עד מוצאי שבת, כיון שהוקצה כבר. ומוכח שקבלת שבת מועלת לאסור לטלטל את הנר, ואפילו אם היתה בטעות, וכל שכן שאומרים דין מוקצה כשקיבלו שבת ולא היתה הקבלה בטעות.

אך בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' לד אות כז) כתב, שאפשר שמוקצה מחמת מצוה חמור יותר, וגם אם בכל מוקצה אין אומרים מיגו דאיתקצאי בתוספת שבת, נרות השבת שהם מוקצים מחמת מצוה חמורים יותר, ואסור לטלטלם אפילו אם לא הוקצו אלא בזמן תוספת שבת. והוסיף שגם אנשים אחרים שעוד לא קיבלו עליהם את השבת החמירו בהם מחמת כבוד השבת שלא לטלטל את הנרות שהודלקו לצורך שבת, והכל מפני כבוד השבת לראותם ממש כמוקצים לשבת, וכיון שאסרו לטלטלם בעוד שהם דולקים מחמת כבוד השבת, מסתבר שהפמוטות אסורים בטלטול גם אחרי שכבו הנרות, שקשה לומר שרק קודם השבת יהיו אסורים בטלטול, ומיד אחר השבת יהיה מותר להסירם מהשולחן. ולפי דבריו אין סתירה מדברי השבלי הלקט והמשנה ברורה לדברי הפרי מגדים, שהרי דבריהם הם בנרות שבת, ואפשר שבהם מודה הפרי מגדים שהוקצו בזמן תוספת שבת לכל השבת, משום חומרא לכבוד השבת.

בהמה שנקבה הכרס שלה לצורך רפואה

בסוגייתנו מבואר שבהמה שניקב הכרס שלה טריפה היא. והנה שכיח שמזריקים תרופה לבהמה בכרסה ונוקבים אותו במחט לצורך רפואה, וכמו כן היה שכיח שכרסה של הבהמה היה מתנפח באויר מרוב אכילת העשבים והיו דוקרים את כרסה כדי שייצא האויר [ובזמנינו ברוב המקומות משגיחים על אכילתן שלא יבואו לידי כך, וגם מצאו תקנות אחרות להוציא את האויר שלא על ידי דקירה], ודנו הפוסקים אם יש לדון מחמת כן את הבהמה כטריפה לענין איסור אכילת בשרה.

בבית אדם (שער איסור והיתר סי' כו) נשאל בדבר עז אחת שדקרוה בין הצלעות סמוך לבטן, ויצא פרש מחמת הדקירה ונראה מתוך כך שניקב הכרס, ובעל העז שאל כדת מה לעשות בעז, והורו לו שימיתנו וימכרנו לנכרי כדין, ובעל הבית עבר על דברי המורה בראותו שנתרפא בתוך כמה ימים, וגידלה ונתעברה וילדה וכבר עברו עליה יותר מ"ב חודש, ובא ושאל מה דינו של העז. והשיב שכיון שייצא הפרש אם כן בודאי ניקב הכרס, ומבואר בגמרא בסוגייתנו שאם ניקב הכרס טריפה, ובבהמה שהיא ודאי טריפה אין מועיל מה שתועיל ותרבה ימים.

אמנם כתב, שאחר העיון נראה שלא היתה מעולם ודאי טריפה אלא ספק טריפה, כיון שנחלקו הראשונים אם המקום שבכרס שלמעלה מהמפרעתא הוא בכלל הכרס שנעשית טריפה בנקב משהו, ונחלקו אם ההלכה כדעת רבה בר רב הונא בסוגייתנו המיקל וסובר שהכרס הפנימית היא רק המפרעתא, או שההלכה היא כדעת רבי יוסי בר חנינא המחמיר וסובר שכל הקרום הפנימי שבו נכנס המזון לפני שנכנס לקיבה חשוב כרס הפנימית ונטרף בנקב משהו (ראה בית יוסף יו"ד סי' מח ד"ה כרס הפנימי).

וכתב המגיה בטור שיש ראייה מן החוש לדעת רבה בר רב הונא, שהרי כשהשור ממלא כריסו מן העשב הגדול שגדל בימי אדר, קורעים אותו על גבו בין צלעותיו ומוציאים ממנו פרש הרבה וחוזר ומתרפא, ובוזה ניצול מן המיתה, וכן עושים לגמלים בזמן הזה. וכיון שיש פוסקים המקילים בנקב במקום זה, אם כן אינה ודאי טריפה אלא ספק הוא כמי ההלכה, ובספק טריפה מועיל מה שהמתנינה וחיתה וילדה. ומכל מקום כתב שנראה לקנוס את בעל הבית כדין מבטל איסור לכתחילה.

אך **בפתחי תשובה** (שם סק"ב) חלק על הבינת אדם, וכתב שאין להתיר מכח מחלוקת הפוסקים על מקום הכרס, כיון שדעת רוב הפוסקים להטריף בזה, ובמקום שדעת רוב הפוסקים להחמיר אין לדונו כספק ולהקל כשחיתה י"ב חודש. וגם מה שסמך על דברי ההגה"ה בטור הוא תמוה, שכבר צווח **הב"ח** (שם ד"ה ואיזהו כרס) על הגה"ה זו שנדפסה במקצת דפוסים של וויניציא"ה, וכתב שבדאי בכל הכרס הפנימי בניקב משהו טריפה, ושרא להו מארייהו למדפיסים שהכניסו הגה"ה זו בספר שלא כהלכה.

וכתב עוד הפתחי תשובה, שגם עיקר דברי הפוסקים שהקילו במקום שנחלקו הפוסקים ויש ספק כמי ההלכה וחיתה י"ב חודש, אינם מוסכמים על הכל, ויש חולקים וסוברים שאי אפשר שמעשה שהיה בבהמה אחת יכריע את המחלוקת שבין הפוסקים.

לקרוא לעצמו בתואר 'רב'

בגמרא הובא מעשה שאמר רב ספרא לאביי, יראה מר את אותו צורבא מרבנן שבא מארץ ישראל ואמר רב עזירא שמני [שמי, וכן דרך לשון פניקי להוסיף האות נו"ן בין השם לבין האות האחרונה של כינוי הקנין, וכן הוא גם בעירובין (סד): בדבריו של בן אותו מחוז הקרוב לממלכה זו, שאמר 'מבגאי שמני', וכן התנבא ישעיה על ממלכת צור הפניקית ואמר 'לשמד מעזניה' (ישעיה כג יא, עיונים בדברי הו"ל ובלשונם עמ' קפט)], ואמר מעשה ובא לפני רבי במחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד וטרפה. ובהמשך הגמרא מסופר האופן שבו בירר אביי שמועה זו, ומה שהעלה בידו.

ורש"י (ד"ה רב עזירא) הרגיש במה שאמר רב ספרא בשמו של רב עזירא 'רב עזירא שמי', שהוסיף תיבת 'רב' בתשובה לשמו. ובאבות דרבי נתן (פ"א מ"ב) כתוב, ושנא את הרבנות כיצד, מלמד שלא יניח האדם העטרה מעצמו בראשו, אבל אחרים יניחו לו, שנאמר (משלי כז ב) 'יהלך זר ולא פיך נכרי ולא שפתיך'. והרי רבי אלעזר בן עזריה החכמים הניחו העטרה על ראשו.

ובאמת כיוצא בזה יש עוד בפסחים (פו:), רב הונא בנו של רבי נתן איקלע לבית רב נחמן בר יצחק, אמרו ליה מה שמך, אמר להם רב הונא וכו', אמרו לו מה הטעם שקראת לעצמך 'רב הונא', אמר להם בעל השם אני.

ומבואר גם כן שלא היה מצוי שיקרא אדם לעצמו בשם 'רב', ולכן שאלו את רב הונא למה קרא כן לעצמו, והיינו מהטעם המבואר באבות דרבי נתן שלא יניח האדם העטרה מעצמו. ותשובתו של רב הונא היתה שבעל השם הוא, ופירש רש"י (ד"ה בעל השם) שמקטנותו כך היו קוראים לו 'רב הונא', והיינו שנעשה אצלו תואר זה כשמו העצמי כיון שקראו לו כך עוד לפני שנסמך לרבנות.

והחנות **יאיר בספרו מר קשישא** (ערך רבי הדי') כתב, שאין נכון שאם נשאל מאחר מה שמו שיכנה עצמו בשם רבי, כמו שמוכח בפסחים, והקשה מסוגייתנו שקרא רב עזירא לעצמו 'רב עזירא'. וציין לדברי **מהר"י בירב** (קונטרס הסמיכה שבסוף שו"ת מהרלב"ח) שכתב על המהרלב"ח שחתם עצמו 'איש ירושלים', וז"ל, ועתה אני מחלה פני הרואה קונדריסי זה שיעצהו עצה שלא יחתום עוד איש ירושלים, שזאת החתימה מורה על גודל לבבו, ובודאי שאותם החכמים שכנו אותם בזה השם לא היו מכנים הם לעצמם זה הכנוי, חלילה להם ולענותנותם.

ובשו"ת פאת שדך (ח"א סי' קטו) כתב, שמה שנפרץ בעוונותינו הרבים בדורנו שאנשים כותבים על עצמם תואר 'הרב', הוא קשה בעיניו עד מאד, ולא יוכל להבין איך נהייתה הרעה הזאת, אלא שאין מתבוננים מה שעושים. והביא מסוגייתנו שהזכירו לגנאי צורבא מרבנן שאמר על עצמו 'רב עזירא שמני', ששתים רעות עשה, אמר על עצמו 'רב', ואמר 'שמני' שאריכות הנו"ן מורה על גסות הרוח, כמו שאמרו בקידושין (ע). לענין אתרונגא. ודון יצחק אברבנאל (אבות פ"ו מ"א ד"ה הראשון והשני) התאונן על האשכנזים שנוהגים בסמיכת מורנו, והאשים אותם שנתקנאו באומות העולם שנוהגים בתואר דוקטור [ראה מה שהובא בזה בפניני הלכה מנחות (קד)], אלא **שהרמ"א** (יו"ד סי' רמב סי"ד) החזיק במנהג ההוא. אבל מנהג זה שמתארים עצמם 'הרב' שלא לצורך כלל, ודאי לא למדוהו אלא מאומות העולם שחכמיהם מתכבדים וקוראים לעצמם 'דוקטור', ונמצא שמשווים בזה את בעלי חכמת התורה אל בעלי חכמות אחרות רח"ל.

היתר עגונה שנפל בעלה ממקום גבוה

בסוגייתנו מבוארים דיני בהמה שנפלה שחוששים לה שנטרפה מחמת הנפילה, וטעונה בדיקה אם יכולה ללכת אחר כך כל אחת לפי שיעורה המבואר בסוגיא. ובין הדינים שבסוגייתנו מבואר שעוף שנחבט על פני המים, אם לא שט מלא קומתו ממטה למעלה לעומת המים, חוששים שנטרף וצריך בדיקה. ועוד נתבאר שיש הבדל בין בהמה שנפלה שלא מדעתה לבהמה שנפלה מדעתה, שכאשר הבהמה נופלת מדעתה היא נועצת את צפרניה עד שמגיעת לארץ. והפוסקים דנו בסברות אלו לענין היתר עגונה שבעלה נפל לים, וכמו שיבואר.

בפתחי תשובה (אהע"ז סי' יז ס"ק קלג) הביא בשם **שו"ת קהלת יעקב** (מקארלין, אהע"ז סי' ט) שכתב, זכורני כי בימי חרפי בעת היותי בבית כבוד מו"ר הגאון מהר"ח מוולאזין, נשאלה שאלה באחד שנפל מהגשר שהיה גבוה הרבה מהקרח, ונפל מהגשר על הקרח ומהקרח לתוך המים ונאבד ולא נמצא, וצידד להתיר כיון שיש שני רוב לומר שמת בתוך י"ב חודש, אחד משום שהנופלים מגובה ב' קומות רובם מתים כמבואר בסוגיית בית הסקילה (סנהדרין מה.), והשני מדין טריפה שבבהמה שנפלה שהיא הלכה למשה מסיני כמבואר בסוגייתנו, ויש לצרף ב' רוב לריעותא של מים שאין להם סוף ולהתירה, והאריך בזה בתשובה, וכדומה שהותרה האשה אז בהסכמת כל חכמי וילנא. וכתב הקהלת יעקב שאף שיש למצוא צדדים להחמיר מאיזה תשובות האחרונים, אך אין לחשוש כל כך במים שאין להם סוף שכל האיסור בהם הוא מדרבנן, ויש לסמוך על המקילים במקום עיגון.

והביא **הפתחי תשובה** עוד היתר כעין זה שדנו בו הפוסקים מדין טריפה בבהמה, במעשה שהיה באדם שנפל בנהר סמוך לגשר, והיו שם קורות סמוכים זה לזה משפתו לשפתו באורך פרסה עד שהנהר נופל אל נהר הגדול נימון, ורצה הנופל להציל את עצמו והחזיק בכל כוחו באחד הקורות, ובתוך כך באו מלמעלה קורות במורד הנהר וקורה אחת הכתה אותו בלבו ונדחה ונפל במים תחת הקורות, והעומדים שם חיפשוהו ולא מצאוהו, ועברו ג' שנים שלא נשמע ממנו כלום.

והתירוהו חכמי הזמן (שו"ת באר יצחק אהע"ז סי' יח), ועיקר טעמם משום שמבואר **ברמ"א** (יו"ד סי' נח ס"ב) שאם נפל אבן או דבר קשה על גופו של העוף חוששים לו משום נפולה, אפילו אם לא נפל בגובה י' טפחים, והכל לפי כובד האבן אם יש בה כדי להמית וכמבואר **בש"ך** (שם סק"ב), והעיקר להלכה הוא כדעת המנחת יעקב בתורת השלמים (קונטרס הספיקות ס"ק מה) שנפולה היא טריפה ודאית, ודעת התוספות (בי"ק נא. ד"ה נעבדי) שדיני הטריפה שוים באדם ובבהמה, וכל טריפה שאין בהמה חיה מחמתה י"ב חודש גם אדם אינו חי מחמתו י"ב חודש, ואף לדעת רבינו תם (לעיל מב: תוס' ד"ה ואמר, הו"ד בתוס' ב"ק שם) שיש חילוק בין טריפות של אדם לטריפות של בהמה, יש לומר שמודה בטריפות של ריסוק איברים, ומעתה כיון שהקורה הכתה אותו כנגד לבו בכח, בודאי נעשה טריפה, וכיון שעברו י"ב חודש בודאי מת ואשתו מותרת. ואפילו לדעת הדבר שמואל (סי' ע, הובא בפרי מגדים יו"ד סי' קי שפ"ד דיני ספק ספיקא אות לה) שנפולה אינה אלא ספק, יש להתיר ולדון מכח ספק ספיקא וכו'.

חמצי ואיסור קטניות

בגמרא, כל מיני קטניות אין בהם משום ריסוק אברים, ואם נפלה עליהם הבהמה אינה בכלל נפולה כיון שנפרדים הם זה מזה ואינם נכבשים יחד, חוץ מרוביא, חמצי אין בו משום ריסוק אברים, חפצי יש בו משום ריסוק אברים. וכתבו התוספות (ד"ה קטניות) שכך הגירסא בכמה ספרים וכן גרס רש"י, ולפי זה נמצא שחמצי וחפצי אינם בכלל קטניות. וכתבו התוספות, שיש לומר שעיקר שם קטניות כולל גם אותם, אלא שכוונת הגמרא כאן ב'קטניות' היא לדברים דקים, כגון עדשים ואורז ודוחן.

והערוך (ערך הפצי) גרס 'כל מיני קטניות לא חיישינן לבד מחמצי והפצי', ולפי גירסתו חמצי והפצי הם בודאי בכלל הקטניות. ופירש שהפצי הם עפצים וחמצי אפונים. וכתב במוסף הערוך, שאם הפצי הם מין קטניות לא יתכן שיהיו עפצים, כי עפצים אינם מאכל ולא קטניות. ולדעת רש"י הפצי הם מין קטניות שאינם לא חלק ולא עגול ויש לו עוקץ והוא המובחר מכל הקטניות. ואם נאמר שאינם קטניות כגירסת התוספות בפירושה הראשון, יתיישב פירוש הערוך שעפצים הם, אך לא תתיישב גירסת הערוך בסוגייתנו.

והנה רבינו מנוח (ספר המנוחה הל' חמץ ומצה פ"ה) כתב בדבר אכילת קטניות בפסח, שאין בהם משום חמץ. והביא בשם ספר המנהגות שכתב שנהגו כל העולם שלא לאכול זרעונים בפסח מפני שהן מחמיצים, ועל כן נקראים 'חמצי'. והיינו כגירסת הערוך וכפירוש השני בתוספות בסוגייתנו שחמצי הוא מין קטניות, ונקט שהטעם שקוראים להם כך הוא מפני שמחמיצים.

וכתב רבינו מנוח על דבריו שלא מסתבר לומר שיהיה המנהג תלוי באיסור כלל, שאין בשום קטניות בעולם שום חמץ, אלא מפני שאין דרך לאכול קטניות במועד, שהרי כתוב (דברים טז ד) 'ושמחת בחגך' ואין שמחה באכילת תבשיל קטניות.

ובשו"ת מנחם משיב (קירשבוים, סי' לג עמוד צה) הקשה על טעמו של רבינו מנוח שאין אוכלים קטניות מפני שאינם מאכל של שמחה, שאם כן גם בשאר ימים טובים היו צריכים להמנע מאכילתם ולא רק בפסח, והרי בכל המקומות נהגו לאכול קטניות בסוכות, ומפורש כן במשנה (ביצה ד:). שבוררים קטניות ביום טוב לאכילתם. וכתב בביאור דברי רבינו מנוח, על פי מה שכתב השערי אורה בספרו צפנת פענח על הגדה של פסח, שחמץ הוא מאכל שמצד עצמו יש בו באמת קלקול, והמצה היא ראויה יותר לאכילה בעצמותה, אלא שמחמת חסרון האדם ופחיתותו ערב לו החמץ יותר מן המצה, ומה שאסרה התורה חמץ בפסח הוא מפני שבפסח נשפעת קדושה כזאת אל האדם שמכחה נעשה האדם במדרגה שראוי לו לאכול מזון הנאות והראוי לו בעצם ולא לפי הערב והחביב לו, ולכן צריך לאכול מצה ולא חמץ.

ועל פי זה כתב שגם מיני קטניות אין בהם מצד עצמותם ענין שמחה, וכדברי הרבינו מנוח, אלא שבשאר ימים טובים מי שרוצה לאכול אותם יכול לאכלם, שהרי כיון שרוצה לאכלם חביבים הם אצלו ויש לו שמחה באכילתם, ורק בפסח אסור לאכלם כיון שאז האדם במדרגה גבוהה שיש לו לאכול רק מה שראוי לו באמת ולא הערב והחביב, ולכן אין לאכול קטניות בפסח.

כבוד מרא דאתרא במקום נדנוד חטא

לעיל הובאו דברי רש"י שפירש בסוגייתנו [בפירוש הראשון], שבמקום נדנוד חטא אין חולקים כבוד לרב, ואם היה רב סובר שהעופות מותרים לא היה שולחם לשמואל שהיה מורה בהם איסור, אף על פי ששמואל היה מרא דאתרא. והנה בעיר רוויג'ו באיטליה היה רב ומורה בשם ר' אבטליון שעשה מקוה בביתו, ואחר י' שנים יצא לגור בבית אחר, ואת ביתו מכר לאחיו ר' יקותיאל, ואחר זמן כשבדק את המקוה ראה שנוהגים בו קולות שלא הנהיגם בעצמו, וקם ולקח ס"ת בחיקו וגזר שמעתה לא יטבלו במקוה זה, והלך ועשה מקוה אחר ברשותו. ואחיו ר' יקותיאל שלח אחר חכם שדר בעיר אחרת, הר"ר חזקיה פינצי מהעיר פיררה שבאיטליה, שהתיר את המקוה. ור' אבטליון ערער על דבריו והוסיף לטעון שחכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר. ושלחו האחים כתבים לחכמי איטליה, שחלקם הורו להתיר וחלקם הורו לאיסור, ומכתב האוסרים נדפס בלוח בשם 'מלחמות ה', ומכתבי המתירים קובצו לספר 'משבית מלחמות', וחזרו האוסרים והדפיסו ספר 'מקוה ישראל' ובו השגות על דברי המתירים במשבית מלחמות, ועוד ספר הדפיסו האוסרים בשם 'פלגי מים'. וכתב עליהם החיד"א בשם הגדולים (מערכת ספרים אות פ ס"י פג), פלגי מים וספר מקוה ישראל וספר משבית מלחמות - הג' ספרים הללו הם במחלוקת גדולה שהיה בין רבני איטליה על מקוה רוויג'ו, ורבו הפסקים להכשיר או לפסול. [ונדפסו הספרים מחדש בתוך ספר טהרת יום טוב (ח"ט)].

ובספר משבית מלחמות למתירים נדפס פסק של מהר"ר שמחה לוצאטו מויניציאה, וכתב (ענף ה) שכת האוסרים אין להם להסתייע באיסור המקוה ולומר שכיון שר' אבטליון שהוא מרא דאתרא אסר, שוב אין לשום חכם להכנס בגבולו ולהתיר, כיון שדין זה שאסור להכנס בגבולו של מרא דאתרא אינו מעיקר הדין, אלא משום שאין דרך ארץ לעשות כן, ולכן אם החכם האוסר לא נהג כשורה וכדרך ארץ לסתור ולהרוס מה שכבר הורה זקן ריש מתיבתא שעל פיו היה מתנהג כל הגליל, יכולים לנהוג כמידתו, ואין שום חכם צריך להמנע מלהורות בהכשר המקוה.

והביא ראייה לדבריו שטעם דין מרא דאתרא הוא משום דרך ארץ, מהמבואר בסוגייתנו לפי פירושו הראשון של רש"י, שיש כח ביד המתיר להכשיר כנגד גזירת מרא דאתרא במקום נדנוד חטא ובמקום שדעתו אינה כדעת מרא דאתרא, ולפי פירוש זה נמצא שלא אמרו שיש להחשיב מרא דאתרא אלא בדבר שהכל מודים בו, אבל בדבר שהרב האורח דעתו להפך אין ספק שיוכל להורות כנגד הוראת מרא דאתרא. וגם לפי הלשון האחר שברש"י שאין להוכיח שרב סבר שהעופות אסורים, ואפשר שסבר שמותרים הם, אלא שנמנע מלהורות כדי שלא להורות כנגד דעתו של שמואל שהיה מרא דאתרא, מכל מקום אינו אלא משום דרך ארץ, ולכן אם החכם האוסר לא שמר דרך זו אין החכם המתיר צריך לקיים דין זה.

אך במקוה ישראל (אות קכח) דחה דבריו בכמה סברות, ומה שהביא ראייה מהלשון הראשון ברש"י, שרב היה מורה להתיר נגד דעת שמואל שהיה מרא דאתרא, כתב שאין ראייה משם, שכן ביאור הדברים הוא שאם היה סובר רב שהעופות מותרים לא היה שולחם לפני שמואל אלא היה מורה בהם היתר שלא בפני שמואל ושלא במקומו, אבל אם היה שמואל מורה בהם לאיסור בודאי לא היה רב מורה בהם היתר אחר כך, וכאן שר' אבטליון כבר הורה לאיסור, בודאי אסור להתיר נגד דעתו מאחר שהוא מרא דאתרא.

וסימניך עשירין מקמציין

כתוב (שמות כה כז) 'לעומת המסגרת תהיה הטבעות לבתים לבדים לשאת את השלחן', הנה אמרו חז"ל עשירים מקמציין, כלומר סוגרים את ידיהם מליתן צדקה, וצריכים הם לדעת שהכסף עגול הוא שאינו עומד על מקום אחד ומתגלגל מזה לזה כמו גלגל, ואמרו חז"ל (שבת קנא:) אקדים ריפתא לעניים כדי שיקדימו לבניך, כדכתיב (דברים טו י) 'כי בגלל הדבר הזה', גלגל הוא החוזר בעולם כמו גלגל החמה שבבוקר זורח ממזרח על העומד נגדו במערב, ובין הערבים זורח במערב על העומד נגדו במזרח, וכן הכסף עגול כמו הטבעות שמתגלגל מזה לזה היום אצל זה ולמחר אצל חבירו, וכשיחשבו העשירים בזה יפתחו את ידיהם הסגורים לצדקה ויפתחו דלתי ביתם להכניס העניים, ואמרו חז"ל (אבות פ"א מ"ה) ויהיו עניים בני ביתך, כי הבדים הם סמל עניים שיושבים תמיד בד בבד, אין מאספם הביתה ואין להם שום חבר להתחבר, כדכתיב (משלי יט ז) 'רבים יחלו פני נדיב וכו' וכל אחי רש שנאוהו'. וזהו שאמר הכתוב כאן שלעומת המסגרת הם העשירים שיש להם מסגרת על ממונם וסוגרים את ידיהם, תהיינה הטבעות העגולות סמל הגלגל החוזר בעולם, ויפתחו דלתי ביתם שיהיו עניים בני ביתם, וזהו להיות לבתים לבדים הם העניים כנ"ל, ועי"ז יזכו לשאת את השלחן שיתקיימו עושרם ושלחנם תמיד.

(לנפש חיה, תרומה)

אמר רבי יוחנן למה נקרא שמה ריאה שמאירה את העינים

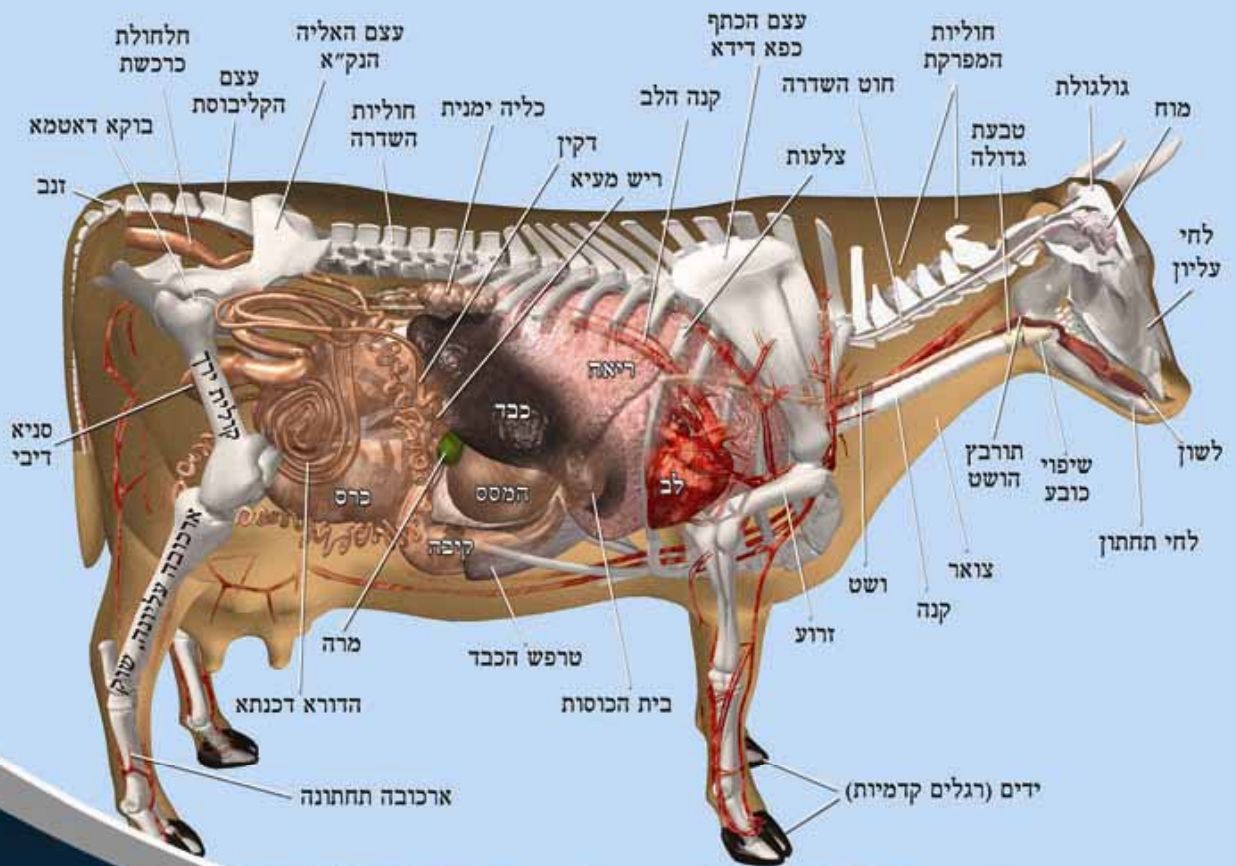
אמרו חז"ל (שבת יב) שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא, ויש לומר שהרפואה הזאת קרובה לבא ביחוד על מחלת דלקת הריאה ר"ל, על פי הידוע מאמרם ז"ל למה נקרא שמה ריאה שמאירה את העינים, ועיקר ענין מאירה את העינים היינו לראות מי ברא אלה, וזה הוא היסוד מוסד לרפואת הנפש ולרפואת הגוף, והוא על פי הידוע בכמה דוכתי מזורח הקדוש (ח"ג רכז: שם רלד). שאלמלא כנפי ריאה דנשבי על לבא הוה איתוקד כל גופא, והענין בפשטות יש לומר על פי מאמרם ז"ל עין רואה ולב חומד, ובוודאי מעין רואה ריאה זרה ח"ו הלב חומד חמדה זרה ר"ל, ומאש התאוה זרה ר"ל יוכל לאיתוקד ח"ו כולא גופא מנפש עד בשר ח"ו.

אבל נגד זה ברא הש"י עין רואה דקדושה לראות מי ברא אלה, ומזה הלב חומד רק חמודא דאורייתא, וזה נמשך מהריאה שמאירה את העינים לראות מי ברא אלה, שהוא בחינת קדושת שבת שנקראת חמדת הימים אותו קראת זכר למעשה בראשית, דהיינו שנכנסים כל החמדות של כל ששת ימי המעשה להקדושה שיהיה חמודא דאורייתא בלביה, וזה נפעל באמירת ויכולו השמים והארץ דאיתא במדרש (במד"ר י א) ויכולו תחמודתא כד"א כלתה נפשי (תהלים פד ג). בוודאי בשבת קדש זה שקורין פרשת ויכולו, שבאמירתה נעשה האדם כמו שותף להקב"ה במעשה בראשית על ידי הראיה מי ברא אלה. שהוא מהריאה שמאירה את העינים להיות העין רואה והלב חומד חמודא דאורייתא ושותף מה שעשה עשוי, בוודאי הרפואה קרובה לבא ביחוד על הריאה. וממילא על כולא גופא רפואת הנפש ורפואת הגוף לכל חולי ישראל.

(שבת מיהודה, בראשית)

עוז והדר

למי שבאמת רוצה ללמוד מסכת חולין

הפעם הראשונה

שכולנו לומדים חולין,

גם מי שלא לומד דף היומי מוזמן ללמוד ולהבין בפעם הראשונה.

מתיבתא

סדר קדשים החדש של 'עוז והדר' אוצרות נבחרים של ביאור ופשוט, עיון, אגדה והלכה, הקדמות מאלפות לכל נושא אלפי איורים וציורים מרהיבים להמחשת הגלמד

שפה ברורה

סדר קדשים החדש של 'עוז והדר' ביאור ייחודי המקל על הבנת הגלמד הקדמות מאלפות לכל נושא אלפי איורים וציורים מרהיבים להמחשת הגלמד

דף היומי

סדר קדשים החדש של 'עוז והדר' אלפי איורים וציורים מרהיבים להמחשת הגלמד

המהפך של מתיבתא מבית עוז והדר בהבנת מסכת חולין

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66

להגדיל תורה ולהאדירה

חדש!

גם לילדים עין והקדר

פרקי גמרא מנוקדים לתלמידים

פסוק מדקדק של הגמרא ופרוש רש"י
באורי מלים ארמיות שאינן שכיחות
הדגשת תחלת קטעים וסגיות בכל עמוד
לוח ראשי תבות בצדי הדף
טבלאות מעצבות ומסכמות
תמונות מרהיבות להמחשת המשגים הנלמדים
(בחלק מהפרקים).

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66